https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.

4. Recommendation No. R (2000) 6 of the Committee of Ministers to member states on the status of public officials in Europe. *Council of Europe.* URL : https://rm.coe.int/native/09000016804c3142.

5. Янюк Н. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи : монографія. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2019. 368 с.

Світлана НІКОЛАЙЧУК
суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін та публічного управління Дніпровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВ ВІЙСЬКОВО-ЛІКАРСЬКИХ КОМІСІЙ

Справи щодо оскарження постанов Військово-лікарських комісій (далі – ВЛК) належать до категорії адміністративних спорів, пов’язаних із перевіркою законності медико-експертних рішень суб’єктів владних повноважень та забезпеченням судового захисту прав осіб у сфері проходження військової служби.

Ця категорія справ набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану в Україні та має місце тенденція зростання кількості таких рішень.

Аналіз теоретичних засад діяльності ВЛК і судової практики оскарження їх постанов дозволяє окреслити ключові проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

ВЛК – це комісія лікарів, спеціальний медичний орган, що здійснює військово-лікарську експертизу – медичний огляд, на основі якого визначають придатність за станом здоров’я до військової служби призовників, військовослужбовців та військовозобов’язаних, установлюють причинний зв’язок захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв) із захистом Батьківщини/виконанням обов’язків військової служби/проходженням військової служби та визначають потребу у продовженні лікування/реабілітації.

Засади діяльності комісій та порядок проведення процедури військово-лікарської експертизи військово-лікарськими комісіями регулюється Положенням про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністра оборони України 14.08.2008 № 402, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17.11.2008 за №1109/15800 [1].

Особами, що проходять військово-лікарські експертизи, є військовослужбовці Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, члени їх сімей, призовники, військовозобов’язані та резервісти, а також військовослужбовці Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України та члени їх сімей, громадяни, які добровільно вступають на військову службу (навчання) за контрактом у Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України, та особи, звільнені з військової служби в Державній службі спеціального зв’язку та захисту інформації України.

Такі експертизи проводяться ВЛК, утвореними в закладах охорони здоров’я Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України та при закладах охорони здоров’я комунальної або державної форми власності.

В Україні діє система штатних та позаштатних (постійно і тимчасово діючі) ВЛК.

До штатних ВЛК входять:

- ВЛК при ТЦК та СП (місцеві комісії, що оглядають призовників та військовозобов'язаних).
- Обласні/міські/Кримська республіканська ВЛК (здійснюють керівництво і контроль за роботою нижчих ВЛК).
- ВЛК регіону (координують роботу обласних та нижчих комісій, підпорядковані

ЦВЛК, здійснюють керівництво позаштатними ВЛК у регіоні, розглядають скарги на рішення нижчих комісій та перевіряють правильність встановлення діагнозів).

- Центральна ВЛК (найвищий орган, що контролює роботу всіх ВЛК, розглядає скарги та затверджує постанови про непридатність до військової служби).

Штатні ВЛК відіграють вирішальну роль у перевірці обґрунтованості медичних оглядів та прийнятті остаточних рішень щодо придатності до військової служби.

До основних позаштатних ВЛК входять: ВЛК ТЦК та СП **(о**глядають військовозобов'язаних та резервістів), Гарнізонні ВЛК **(д**іють при амбулаторних закладах, оглядають військовослужбовців), Госпітальні ВЛК **(д**іють при стаціонарних закладах (шпиталях) для поранених або хворих), ВЛК спецпризначення **(**ВЛК Десантно-штурмових військ, Сил спеціальних операцій, лікарсько-льотні комісії), Цивільні ВЛК **(по**заштатні комісії, створені на базі цивільних медзакладів під час воєнного стану).

Позаштатні ВЛК (тимчасові) **д**іють при територіальних центрах комплектування (ТЦК), госпіталях та лікарнях для первинного огляду, але їх рішення можуть переглядатися штатними ВЛК. Переліки позаштатних ВЛК та їхні склади затверджуються щорічно до 25 грудня начальником Центральної ВЛК (ЦВЛК).

Позаштатні ВЛК працюють на основі Наказу №402 і їхні висновки можуть бути переглянуті штатними ВЛК (регіональними чи центральною ВЛК).

Штатні та позаштатні (постійно і тимчасово діючі) ВЛК приймають постанови. Постанови ВЛК оформлюються свідоцтвом про хворобу, довідкою військово-лікарської комісії, протоколом засідання штатної військово-лікарської комісії.

ВЛК приймають постанови, у тому числі на виїзних засіданнях та в окремих випадках (лікування за кордоном) – дистанційно.

Рішеннями, які приймаються ВЛК, особи визнаються:

– придатними (особа може проходити службу в будь-яких частинах, включаючи десантні, морську піхоту тощо);

– тимчасово непридатними (надається відстрочка від мобілізації на певний час, зазвичай для лікування);

– обмежено придатними: (наразі статус скасовується, впроваджуються інші зміни) передбачає обмеження щодо роду військ та видів робіт);

– непридатними (особа виключається з військового обліку).

Документація, яка створюється (заповнюється) в процесі військово-лікарської експертизи, ведеться в паперовій або в електронній формі. Документування в електронній формі здійснюється із застосуванням кваліфікованого електронного підпису або удосконаленого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги».

Згідно з новими правилами, введеними наказом Міністерства оборони України №4 від 03.01.2025 року, яким були внесені зміни до чинного Положення про військово-лікарську експертизу у Збройних Силах України, починаючи з 1 березня 2025 року, електронні направлення на ВЛК, що формуються у реєстрі військовозобов’язаних «Оберіг», автоматично надходитимуть у кабінет ВЛК, а висновки комісій будуть автоматично передаватися до цього ж реєстру. Постанови ВЛК оформлюватимуться в електронному форматі через Медичну інформаційну систему ЗСУ (МІС ЗСУ), що значно спрощує процеси як для військовозобов’язаних, так і для військовослужбовців.

Чинне законодавство визначає два шляхи оскарження рішень ВЛК: досудовий (адміністративне оскарження) та судовий.

Досудове оскарження рішень ВЛК – це процедура перегляду висновку вищою комісією (обласною, регіональною або ЦВЛК) до звернення до суду.

В межах досудового оскарження постанови ВЛК можуть бути відмінені або скасовані штатними ВЛК, які уповноважені розглядати скарги на дії (бездіяльність) позаштатних ВЛК.

Так, постанову районної/міської ВЛК можна оскаржити безпосередньо до обласної ВЛК, а постанову обласної ВЛК – до регіональної ВЛК або Центральної ВЛК (ЦВЛК). Постанови ЦВЛК оскаржуються тільки в суді.

Постанова ВЛК скасовується у випадках, коли попередня постанова ВЛК на дату її прийняття не відповідала законодавству та/або була прийнята на підставі недійсних документів.

Постанова ВЛК відміняється у випадках, коли необхідно привести зміст попередньої

постанови ВЛК (яка була прийнята правильно) у відповідність до чинного законодавства.

Оскарження постанов ВЛК у досудовому порядку здійснюється шляхом подання скарги до вищої ВЛК (обласної або ЦВЛК) зазвичай протягом **1 місяця** з моменту вручення довідки. Для цього потрібно подати заяву, копію постанови ВЛК та медичні документи, що підтверджують незгоду з діагнозом, надіславши їх цінним листом.

Варто звернути увагу, що до*судове оскарження не позбавляє права особу звернутися відразу до суду*.

Загальним строком оскарження постанови ВЛК до суду є 6 місяців, але якщо ви зверталися з досудовим оскарженням до вищої ВЛК, то такий строк становить 3 місяці після отримання рішення вищого рівня ВЛК за наслідком розгляду вашої скарги.

Звернення до окружного адміністративного суду відбувається у формі позовної заяви, оформленої відповідно до вимог Кодексу адміністративного судочинства України, за місцем проживання позивача або розташування ВЛК, яка подається до канцелярії суду особисто, поштою чи через підсистему «Електронний суд». За подання позовної заяви особа сплачує судовий збір у встановленому законом розмірі.

Процесуальний закон не визначає вичерпний перелік способів захисту особи при оскарженні постанов ВЛК, однак найпоширенішими є такі: визнання дій чи бездіяльності ВКЛ протиправними, скасування постанови ВЛК, зобов'язання провести повторний медичний огляд. Можливо також подавати заяву про призупинення дії висновку ВЛК на час розгляду справи (забезпечення позову), що дозволяє уникнути мобілізації за оскаржуваним рішенням.

Найгостріше питання цієї теми стосується меж компетенції суду під час перегляду законності прийняття постанов ВЛК.

Усталеною є судова практика Верховного Суду в цій категорії справ, яка базується на тому, що суд не має компетенції переоцінювати медичний діагноз або ступінь придатності, не може самостійно встановлювати діагноз.

Суди лише перевіряють законність та процедуру прийняття рішень ВЛК, дотримання Наказу Міноборони № 402, а не відповідність стану здоров'я висновку, що є дискреційними повноваженнями суб’єкта владних повноважень.

Такі висновки викладені, зокрема, у постановах ВС від 12.06.2022 у справі №810/5009/18 від 13.06.2018, у справі №806/526/16, де зазначено, що суд не має права оцінювати дії лікарів щодо застосування методів огляду та встановлення діагнозів; що визначення придатності є дискреційними повноваженнями ВЛК.

Верховний Суд у постанові від 13.06.2018 по справі № 806/526/16 зазначив: "…що у межах адміністративного процесу суд не вправі надавати оцінку професійним діям конкретних лікарів-членів ВЛК при застосуванні ними відповідних методів огляду позивача, дослідження медичної документації, визначенні діагнозів та відповідності їх конкретній статті розкладу хвороб, оскільки це потребує спеціальних знань у медичній галузі".

До процедурних порушень, які є підставою для скасування постанов ВЛК, можна віднести:

– порушення Положення №402 щодо процедури огляду, складу комісії (приклад – справа №480/6410/23);

– неповне медичне обстеження, ігнорування документів про хвороби, (приклад – справа №160/31586/23);

– відсутність висновків профільних лікарів, коли рішення приймається без необхідних обстежень вузькопрофільних спеціалістів;

– необґрунтованість висновку, неправильно встановлений зв’язок захворювання або травми з військовою службою (приклад – справа 160/31586/23).

Практика оскарження постанов ВЛК свідчить, що суди, розглядаючи такі справи, головним чином зосереджуються на законності процедури медичного огляду та повноти документального підтвердження висновків профільних лікарів.

Ключовим орієнтиром для позивачів є документальне забезпечення повного медичного огляду та дотримання процедури, що формує стабільну практику судового контролю у цій категорії справ.

_____

1. Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністра оборони України 14.08.2008р. № 402, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2008р. за №1109/15800.